

Metodika

Mary Finocchiaro

FUNKCIONALNO—POJMOVNI NASTAVNI PROGRAM¹ — OBEĆANJA, PROBLEMI, PRAKSA

Funkcionalno-pojmovni nastavni program (syllabus) doveo je u fokus bitnost komunikativne svrhe učenja jezika i kulture, podržavajući taj zahtjev materijalima koji vrlo mnogo obećavaju.

Ipak, moramo priznati da program nije dospio dalje od embrionalne faze. On nije dobio pristanak nastavnika i prosvjetnih radnika te još nije vrednovan pomoću širih pokusa s različitim populacijama. U štampanim materijalima nije rečeno dovoljno o metodologiji i o mjestu koje će zauzeti čitanje i pisanje.

Možda je najveća poteškoća pri prihvaćanju pozitivnih strana ove ideje u tome što je većina materijala štampana na komercijalnoj osnovi, u obliku *plana* (koji je, prema definiciji, samo nabrojanje jezičnih svojstava i, u ovom slučaju, lingvističkih funkcija), a ne *programa*. Možemo se nadati programu koji bi proširio i obogatio plan prikazivanjem svih aktivnosti u vezi s učenjem — u razredu i izvan njega — što bi dovelo do usvajanja lingvističkih i kulturnih ciljeva koji su uključeni u pet odvojenih razina učenja što ih predviđa Evropski savjet.

Razvoj koji obećava

Velika je zasluga funkcionalno-pojmovnog plana u tome što su njegovi predlagači, prije nego što su postavili niz realnih i praktičnih ciljeva koji bi se mogli realizirati ne samo u Evropi nego i svugdje u svijetu gdje se uče strani jezici, posebno razmotrili (1) vjerojatni broj učenika te njihove sadašnje i predvidive potrebe, (2) pripreme koje će se zahtijevati od nastavnika kako bi što efikasnije upotrijebio taj plan i (3) postojeće izvore u školama i zajednicama.

Postoje i drugi srodni razlozi tako širokog interesa za taj novi pristup. Plan postavlja realne zadatke za nastavu u razredu i za individualnu nastavu. On osigurava nastavu svakodnevnog, stvarnog jezika koji se upotrebljava u socio-kulturnim situacijama gdje su fonološke, leksičke, gramatičke i kulturne značajke odabrane i stupnjevane ali ipak smišljeno izmiješane već od prve vježbe na početnom stadiju, kako bi odmah poslužile učeniku za komunikaciju. Plan naglašava potrebu brojnih receptivnih aktivnosti prije nego što se učenik gurne u preuranjenu govornu situaciju. On priznaje činjenicu da se jezik koji upotrebljavamo u bilo kojem govornom činu mora osnivati

¹ Naslov originala: *The Functional-National Syllabus: Promise, Problems, Practices*, Forum Vol. XVII, April, 1979, Number 2.

na situaciji, ili biti u okvirima u kojima se događa, te da mora biti gramatički točan i semantički primjeren, dok govornik mora, prije svega, imati stvarni razlog za razgovor i nešto o čemu će govoriti. Čin komunikacije, čak i na elementarnoj razini motivirat će jednostavno zato što izražava osnovne univerzalne komunikacijske funkcije jezika i zato što upotrebljava one pojmove (termin koji se upotrebljava za semantičke teme i jezične sadržaje) koji su najprikladniji da upotpune specifičnu funkciju ili funkcije što se izražavaju.

Teoretske osnove

Funkcionalno-pojmovni plan temelji se na zdravim sociolingvističkim i psiholingvističkim principima. Spomenut ću ovdje nekoliko točaka koje mi se čine naročito važnima.

Sociolingvistička razmatranja

Prije svega, naglasak je premješten s preokupacije strukturama i situacijom na komunikativnu svrhu govornog čina. Kao što ćemo vidjeti, ni gramatika ni situacija nisu isključene ili zapostavljene, ali one se više ne smatraju primarnim fokusom autora planova i nastavnika. Primarni fokus je funkcija ili funkcije jezika — komunikativna svrha sugovornika.

Budući da se govorni čin — komunikacija — odigrava u definitivnim ali različitim sociolingvističkim situacijama, u obzir su uzeti i lingvistički i izvanlingvistički faktori. Program uzima u obzir činjenicu da *društvene uloge* i *psihološki stavovi* sudionika u nekom razgovoru (npr. poslodavac — namještenik, nastavnik — učenik, liječnik — pacijent, roditelj — dijete), zatim *mjesto* i *vrijeme* komunikacijskog čina te *aktivnost* o kojoj se diskutira uvelike određuju oblik, ton i primjerenost bilo koje usmene ili pismene poruke.

Dok je komunikativno ponašanje *uvijek* situacijski uvjetovano, i zbog toga podložno bezbrojnim varijacijama, željela bih izdvojiti tri faktora koji su u osnovi svakoga govornog akta: 1. *funkcije* koje jezik dobija u stvarnoj, svakodnevnoj upotrebi; 2. *razne varijante* jezika koje su moguće unutar svake od tih funkcija; 3. *zajedničke sociokulturne aluzije* — što neki autori nazivaju pretpostavkama — koje ne samo što su potrebne za potpuno razumijevanje usmenih ili pismenih poruka koje primamo nego istovremeno određuju njihovu prihvatljivost i primjerenost.

Da ispitamo te varijable, od kojih je svaka odlučujuća za nastavu i učenje. Počet ćemo *funkcijama* jezika, jezgrom funkcionalno-pojmovnog plana.

Kategorije funkcija

Jezične komunikacijske funkcije uglavnom su svrstane u pet širih kategorija: *personalne*, *interpersonalne*, *direktivne*, *referencijalne* i *imaginativne*. *Personalna* funkcija odnosi se na govornikovu ili piščevu sposobnost da izrazi svoje najdublje misli i niz emocija koje osjeća svako ljudsko biće: ljubav, veselje, razočaranje, ljutnju, frustraciju, nezadovoljstvo zbog promašenih mogućnosti, žalost. *Interpersonalna* funkcija omogućuje nam da uspostavimo i zadržimo poželjne društvene i radne odnose. U tu kategoriju bili bi uključeni izrazi suosjećanja, veselje zbog nečijeg uspjeha, briga o dobro-

biti drugih ljudi, dogovaranje o nekom sastanku ili pristojno otkazivanje sastanka, ispričavanje zbog grešaka, prikladan jezik potreban da se izrazi slaganje ili neslaganje, da se prekine drugi govornik ili da se promijeni neugodna tema — sve to upotrebljavamo u svakodnevnim situacijama i sve nam to pomaže da nam život s drugima bude moguć i ugodan. Jezik koji se upotrebljava u *direktivnoj* funkciji omogućuje nam da postavljamo zahtjeve i dajemo sugestije, da nagovaramo ili uvjeravamo. *Referencijalna* funkcija jezika — ona koja se najviše uvježbavala na satovima stranog jezika u prošlosti — bavi se govorenjem i pisanjem o neposrednoj okolini i o jeziku. *Imaginativna* funkcija odnosi se, naravno, na sposobnost da se stvaraju stihovi, poezija, sastavi, priče ili drame — usmeno ili pismeno.

Jezične varijante

Funkcije izgledaju dosta jednostavno, ali varijante koje se mogu upotrebljavati unutar svake funkcije mogu ponekad učiniti poruku nerazumljivom ili posve neprikladnom. Jezične varijante općenito uvjetuju tri glavna faktora: *geografski* faktor, kao što je slučaj kod dijalekata; *socijalni* faktor, koji ovisi o ulogama vezanim za društvenu klasu, status i obrazovanje; i, napokon, faktori koji su temelj nekih elemenata sadržanih u terminu *registri*, kojim se koriste neki pisci da bi opisali jezik koji varira (1) prema stupnju formalnosti ili neformalnosti situacije; (2) aktivnosti, poslu ili profesiji o kojoj se diskutira; i (3) načinu — pismenom ili usmenom — diskursa.

Sociokulturne aluzije

Dok se lingvistički oblici unutar svake funkcije i varijante mogu naučiti u određenom vremenu — ovisno o dobi učenika, motivaciji, potrebama i jezičnom nivou, a isto tako i o spretnosti nastavnika — teške sumnje izražene su na osnovi ispitivanja u raznim zemljama, u vezi sa sposobnošću učenika da stekne dovoljno znanja o kulturi zemlje čiji jezik uči kako bi mogao sudjelovati u razgovoru od samog početka svoga boravka u adoptiranoj zajednici. Ciljevi plana u tom pogledu su realistični: učenicima će se pružati osnovni uvid i činjenica u vezi s kulturom za neposrednu upotrebu i *potencijal* za nastavak proučavanja promatranjem u toku rada i života s govornicima nove zajednice kojima je to materinski jezik.

Psiholingvističke komponente

Naglasila bih osobito tri psiholingvističke komponente plana:

1. Funkcionalno-pojmovni plan uzima u obzir osnovne potrebe svih ljudskih bića; osigurava poduku jezika prikladnu za pet razina ljudskih potreba koje priznaju svi psiholozi, od potrebe za proživljavanjem do najuzvišene potrebe čovjeka — potrebe samospoznaje i samoostvarenja.
2. Program je *samo-motivirajući*, jer je specifično oblikovan da bi služio profesionalnim potrebama učenika na način na koji ih opažaju.
3. Plan uključuje spoznavaju da svako ljudsko biće ima drukčiji ritam učenja i različite načine ili strategije usvajanja znanja. Organizacija materijala prema jedinicama, multimediji i ciklični ili spiralni pristup, koji zagovaraju i ilustriram nešto kasnije, te alternativni lingvistički oblici, počevši od

vrlo jednostavnih pa sve do vrlo kompleksnih, dopuštaju učenicima različitih sposobnosti i na raznim stupnjevima učenja da izraze *sve* komunikativne funkcije jezika na način koji je u skladu s njihovom ličnošću, njihovim neposrednim društvenim ili profesionalnim potrebama te njihovim intelektualnim ili lingvističkim kapacitetima. Na primjer, *direktiva* može biti u bilo kojem od ovih oblika: 1. neverbalna: gesta prema prozoru, popraćena pokretom otvaranja; 2. lingvistička, počevši od jednostavne do složene: (a) *Please open the window.* (b) *Would you open the window?* (c) *Would you please open the window?* (d) *Would you mind opening the window?* (e) *I wonder if you would mind opening the window.* (f) *I'd be grateful if you opened the window.* Itd.

Najvažnije od svega, položaj jezičnih sadržaja promijenjen je kako bi se prilagodio stvarnim, životnim potrebama u vezi s nekim sadržajem. U materijalima s kojima se sada eksperimentira učenje *present perfecta*, na primjer, koji se vrlo mnogo upotrebljava u stvarnom jeziku, uključeno je među prve nastavne jedinice.

Pojmovi kao lingvističke komponente

Pojmovi koji bi se mogli smatrati lingvističkim komponentama mogu biti *opći* (koji se odnose na univerzalne teme kao što su vrijeme, prostor, gibanje, stvari, događaji) ili *specifični* (to znači strukturalni i leksički sadržaji koji bi se nalazili unutar općih kategorija i koji su potrebni da se upotpune ili razjasne različite funkcije jezika. Na primjer, mi žalimo zbog *nečeg*; mi se ne slažemo s *nekim* ili s *nekim mišljenjem*; čestitamo *nekome* ili *na nekom uspjehu*).

OBRAZOVNI PRINCIPI

Valjani obrazovni principi temelj su konstrukcije funkcionalno-pojmovnog plana. Na prvom su mjestu ovi:

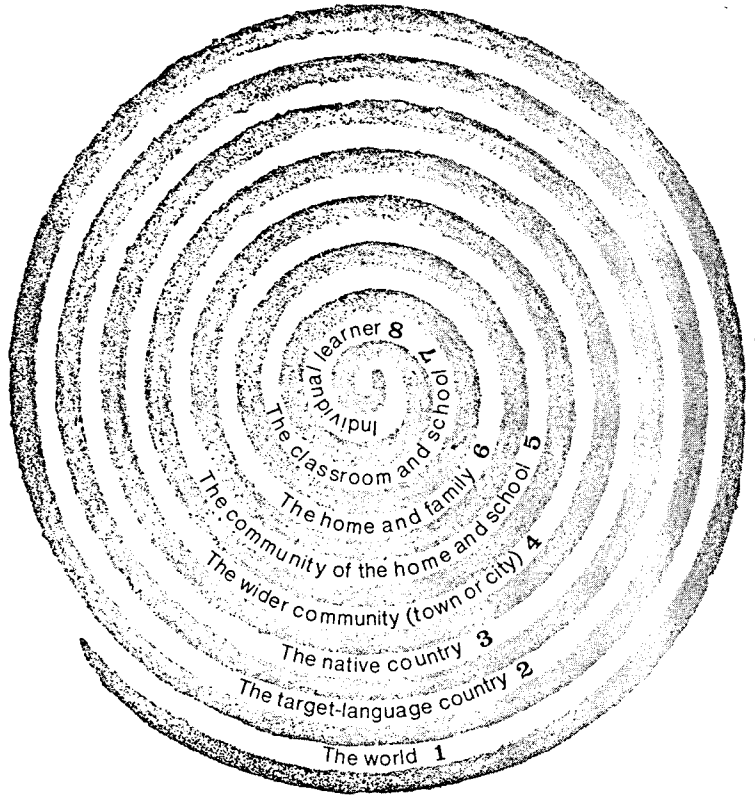
Individualni učenik u centru je nastavnog procesa. Sva sredstva u školi ili u zajednici stavljena su na raspolaganje kako bi poslužila njegovim komunikacijskim svrhama i ciljevima — onima za koje učenik smatra da su važni tog trenu ili će to biti u budućnosti. Budući da je nemoguće podučavati čitav jezik na bilo kom nivou učenja, naši bi ciljevi trebali imati svoje korijene u stvarnosti: možemo dati učenicima *potencijalnu* sposobnost i motivaciju da nastave učenje, da polazeći od gramatičkih pravila ili sociokulturnih spoznaja koje su stekli u jednoj sociokulturnoj situaciji stvaraju generalizacije koje će im poslužiti u drugim situacijama.

Spiralni ili ciklički pristup se preporučuje. Proučava se ista sociokulturna tema, lingvistički sadržaj ili jezična funkcija — uvijek u logičkom slijedu — sve dublje na sukcesivnim razinama učenja. Materijal koji se prije proučavao integriran je u novu nastavnu jedinicu.

Slijede primjeri spiralne obrade lingvističkih i situacionih (sociokulturnih) tema.

Sociokulturne teme

- ¹ svijet
- ² zemlja jezika — cilja
- ³ domovina
- ⁴ šira zajednica (grad)
- ⁵ zajednica doma i škole
- ⁶ dom i obitelj
- ⁷ razred i škola
- ⁸ individualni učenik

Strukturalna tema¹

(Personal Pronouns)	
Emphatics ³ Reflexives ² Possessive pronouns Possessive adjectives	Indirect objects pronouns Direct object pronouns Other subject pronouns I, you

¹ Ako se počinje s *I* i *you*, moguća je odmah komunikacija između učenika i nastavnika u takvim aktivnostima kao što su lančani drillovi, pitanja i dogovori svih vrsta te vježbe u parovima.

Ovisno o funkciji i situaciji (vidi sliku 2), posesivni pridjevi (*my, your* itd.) mogu se prezentirati prije zamjenica direktnog ili indirektnog objekta (*me, him* itd.).

² Na primjer: *I washed myself.*

³ Na primjer: *He did it himself.*

Planiranje jedinica

Unit	Date	Title and Function	Situation	Formulas	Structures	Nouns	Verbs	Adj.	Adv.	Misc.	Activities
X	2/4	Apologizing	Cinema (asking someone to change seats)	Excuse me. Would you mind . . . ? I'm very grateful.	V + <i>ing</i>	seat place friend	move change				Dialogue study Role play Expanding sentences Paired practice
XI	2/11	Apologizing	Department store (Returning something)	I'm sorry. Would it be possible . . . ?	Simple past Present perfect	shirt	buy wear	small too	too	dates	Aural comprehension Indirect speech Changing register
XIV	3/15	Requesting directions	At the bus stop	I beg your pardon. Could you tell me . . . ?	Interrogatives (simple present) Modal— <i>must</i>	names of places	must get to get off take	how where	how where	numbers	Reading questions and answers Cloze procedures Dictation
XVI	3/25	Asking for information	In a post office	Excuse me. Where would I find . . . ?	Modal— <i>can</i>	stamps saving account	sell buy open				Expanding sentences of previous dialogues Role playing with these
XVIII	4/5	Expressing frustration	Home (Dinner guests late)	How inconsiderate! Why couldn't they have telephoned?	be + <i>Ved</i> It's (time)	food dessert roast	ruin spoil serve	late	so	time & numbers	Any of the above Dicto-comp
XX	4/25	Requesting directions	Gas station	I beg your pardon. How would I . . . ?	Imperatives (affirmative) (negative) <i>tell . . . to</i>	auto-route traffic light	reach get on turn off say tell			ordinal numbers	Any of the above Reported speech (e.g., car passenger wants to know what attendant has said)

Notes

- Some of the structures may be:
a. taught for receptive use only.
b. presented for the first time.
c. reintroduced after having been taught earlier.

It is desirable to indicate on the right side of the chart several of the major learning activities the students engaged in within the unit. (You should also list these activities under the dialogues in a separate notebook, as illustrated later in this article.) Nearly every activity suggested can be engaged in within each unit.

Plan je podijeljen u jedinice, a one su podijeljene u nastavne vježbe — broj ovisi o faktorima kao što su stupanj učenja i materijal koji treba obraditi. Funkcije koje bi učenik morao ili želio izraziti unutar jedne društvene situacije čine jezgru svake jedinice i služe kao os oko koje se razvijaju dijalog ili neki odlomak za čitanje, komunikacijske formule, relevantne strukture i pojmovi te aktivnosti učenja. Početna točka je UVIJEK *komunikacijska funkcija i društvena situacija* u kojoj se izražavaju funkcija i svrha. Vokabular i strukturni sadržaji — što znači pojmovi — centrirani su oko jedne ili više funkcija (npr. kad se nekome čestita), te odmah omogućuju komunikaciju.

Spiralni pristup služi za prezentiranje istih ili sličnih funkcija u različitim sociokulturnim situacijama. Slijedi primjer koji obuhvaća niz jedinica na jednom stupnju nastave. Ilustriraju se samo neki mogući pojmovi (rječnički sadržaji).

Karakteristike funkcionalno-pojmovnih jedinica

Naslov jedinice uvijek se izražava funkcionalnim terminima kako bi učenici odmah dobili potreban mentalni »set« ili spremnost koja je bitna za fokusiranje pažnje na komunikacijsku svrhu dijaloga ili odlomka.

Ciljevi učenja za svaku jedinicu specificiraju sadržaj — funkcionalno-pojmovni i semantičko-gramatički — te situacione okolnosti koje čine prikladnim verbalno ponašanje govornika. Oni također označuju kriterije performance koje bi učenik trebao sresti prije nego što prijeđe na sljedeću jedinicu. Individualizacija nastave je moguća i sugerira se. Osobito će odrasli učenici — koji u ovom času možda ne moraju naučiti neke pojmove iz jedne specifične jedinice — prijeći na relevantniji materijal po vlastitom izboru.

Ista funkcija može se prezentirati u različitim situacijama u dvije (ili više) sukcesivnih jedinica, osobito na intenzivnim (kratkim) tečajevima. Različite funkcije mogu se prezentirati u istoj ili u različitim situacijama.

Pojmovi iz tablice (vidi sliku 3) ovisit će o miješanju funkcije i situacije, i potjecati odatle. *Gramatika i vokabular koje treba podučavati u svakoj jedinici rezultat su integracije funkcije i situacije.*

U svakoj jedinici i na svakom nivou učeniku se pomaže — usmenom diskusijom s nastavnikom, gdje je to moguće, ili uvodom na materinskom jeziku — da razumije društvenu ulogu i psihološke stavove koje govornici imaju u svom međusobnom odnosu, i na taj način princip formalnosti ili neformalnosti i/ili prikladnosti jezika u određenoj situaciji.

Budući da je očito nemoguće podučavati čitav jezik i kulturu u jednoj jedinici, godini ili razini, sastavljači plana zaključili su da je, osobito u redovnoj nastavi, nužna selekcija i gradacija jezičnih sadržaja i pojmova unutar komunikacijskih funkcija. Ta selekcija i gradacija mnogo su fleksibilnije nego u prošlosti; npr. *to have* ili *simple present* mogu se odgoditi za kasnije jedinice, ali će ipak biti prezentirani u logičkom slijedu. Selekcija će ovisiti o faktorima kao što su funkcije i pojmovi koji su potrebni učenicima, lingvističko znanje koje već posjeduju, složenost gramatičke strukture i dužina govora potrebna za određenu poruku. Plan osigurava učenicima samo pasivnu ili receptivnu spoznaju o alternativnim oblicima kojima se neka funkcija može izraziti.

Ciljevi performance — drugim riječima, konačno ponašanje koje se očekuje od učenika nakon završene jedinice ili nivoa — ne zahtijevaju apsolutno svladavanje nekog kórpusa lingvističkih sadržaja. Cilj je prije da se razvije *potencijal* komunikativne kompetencije u učeniku, uvijek u skladu s raspoloživim nastavnim sredstvima i s društvenim i/ili profesionalnim situacijama u kojima se očekuje da će učenik upotrebljavati jezik.

Potiče se fleksibilnost. Učenik je slobodan da slijedi jedinice koje su mu potrebne, naravno pod vodstvom nastavnika ili neke druge upućene osobe.⁴ Za svaku jedinicu specificirano je konačno ponašanje izraženo funkcijama, pojmovima, prikladnosti, tečnosti govora i razumljivosti. Na primjer na nekom nivou konačno ponašanje koje se zahtijeva od učenika može se izraziti na ovaj način: učenik može tečno i spontano pitati za smjer (to znači odmah, a da ne započinje netočno) jezikom koji je gramatički i semantički točan i fonološki razumljiv.

Dodatne karakteristike, prednosti, problemi

Osim što ima više komunikacijsku funkciju a manje situacionu temu ili strukturni sadržaj kao polaznu točku, funkcionalni plan razlikuje se od strukturalnog ili situacionog plana u više točaka. Prije svega, strukture u raznim izričajima jednog dijaloga mogu biti različite, kao i u stvarnoj komunikaciji. Na primjer, prijedlog kao *Let's go over the engine* može izazvati reakciju neslaganja za kojom slijedi alternativni prijedlog, npr. *I don't feel like it now. It's late and I'm sure it's too complicated. We can do that tomorrow.*

Stoviše, u funkcionalnom planu određen broj različitih funkcija može se smjestiti u jednu jedinicu. Na primjer, neki poziv se može proširiti, šarmantno prihvatiti, može se dogovoriti o vremenu, mjestu i načinu prijevoza, može se zahvaliti prije nego što se izgovore konvencionalne primjedbe pri odlasku. Odbijanje ponude zahtijevalo bi upotrebu posve drukčijeg niza funkcija i pojmova.

Mogući formati (početni i srednji stupanj)

Motivacija: vezana uz život učenika i primijećene potrebe.

Situacija: govornici (stavovi, uloge), mjesto, tema, vrijeme.

Funkcija: dogovaranje, nagovaranje, odbijanje.

I	II	III
A, B. Pozdravi A. Molba za sastanak B. Prihvaćanje A, B. Dogovaranje	B. Odbijanje A. Nagovaranje B. Prihvaćanje (ali za neki kasniji datum)	B. Odbijanje A. Nagovaranje B. Nepokolebljivo odbijanje
A, B. Opraštanje na odlasku	A, B. Dogovaranje A, B. Opraštanje na odlasku	A. Ljutnja A, B. Hladno opraštanje

⁴ Učenici će dobivati bodove za svaku jedinicu koju su zadovoljavajuće izvršili. Ti »jedinичni bodovi« bit će prihvaćeni u svim zemljama koje se uključuje u sistem.

Opaska: Na početnim stupnjevima mogu proći tjedni između prezentacije formata I i III. Na naprednijim stupnjevima sva tri, a i više njih — koje stvore sami učenici uz nastavnikovu pomoć — mogu se pripremiti i dramatizirati na jednom nastavnom satu.

Sto je najvažnije, gramatička struktura i funkcija ne preklapaju se. Neka se funkcija može izraziti direktno ili indirektno uz pomoć bilo kojeg broja različitih struktura. *Ne postoji obavezan odnos jedan prema jedan* između strukture i funkcije. Na primjer, neki se zahtjev može izreći kao *May I have a glass of cold water?, Could I have . . . , Would you get me . . . , I wonder if I might have . . .* Ista funkcija (zahtjev za nečim) može se izraziti indirektno, ali s istim značenjem, u pitanju: *Is there (ili Would there be) a glass of water?*

Istim simbolom neka se direktiva može izraziti kao *Pick up your coat and put it away* ili (ljutitim tonom *Is that your coat on the floor?* — upitna rečenica koja očito ne pita za informaciju.

Obrnuto, ista struktura može se upotrijebiti za više od jedne jezične funkcije. Izričaj kao *You don't really like . . .* može se upotrijebiti kako bi se saznao nečiji moralni ili intelektualni stav, ili kako bi se nekog uvjerilo da promijeni mišljenje.

Plan, kao prvo, naglašava osposobljavanje učenika da bude svjestan funkcija koje se nalaze unutar složenih, različitih sociokulturnih situacija našeg svakodnevnog života, a drugo, osposobljavanje da te funkcije pravilno i primjereno upotrijebi na jeziku koji uči.

Pažnja je posvećena načinima na koje se učenikovo poznavanje materinskog jezika može iskoristiti u prezentiranju novog materijala. (Ovaj aspekt plana još pričinjava probleme koji će zahtijevati potpunu suradnju nastavnika i opsežna vanjska istraživanja. Na primjer, hoće li izraz funkcija i pojmova koji su u očitom kontrastu u L₁ i L₂ biti odgođeni na viši nivo? Oni to *ne bi smjeli biti* ako se od nas očekuje da prednost damo komunikacijskoj svrsi učenja jezika.)

Predviđeno je pet nivoa učenja:

1. prag ili nivo »opstanka« (survival level) koji uključuje vokabular od 750 do 1 500 riječi; 2. osnovni nivo; 3. nivo opće kompetencije; 4. napredni nivo; i 5. profesionalni nivo, koji vodi do samospoznaje ili samoostvarenja. Na svakom nivou plan se koristi jezikom naučenim na prethodnim nivoima. Taj spiralni ili ciklički pristup bitan je element formata, kao što je naznačeno u prethodnoj tablici.

Ako počnemo konačnom listom funkcija, dobit ćemo na ekonomičnosti nastave. Učenicima se može pomoći da opažaju kako se jedan izraz neke funkcije može upotrijebiti u beskonačnom broju sociokulturnih situacija; na primjer, izrazi kao *Would you mind* ili *Could you tell me* bit će korisni za gotovo svaki pojam na koji se želimo osvrnuti.

Plan još ne diferencira dovoljno sadržaj tečaja za (a) pojedinca koji možda treba da nauči jezgru materijala za osnovno komuniciranje (označeno kao »nivo praga«) u toku dva tjedna zbog hitnih društvenih ili profesionalnih potreba i (b) učenika koji na raspolaganju ima možda nekoliko mjeseci ili godina.

U odabiranju komunikacijskih funkcija i pojmova (lingvističkih sadržaja ili izričaja pogodnih unutar funkcije i situacije), stručnjaci Evropskog savjeta pažljivo su razmotrili tri bitna pitanja. *Prvo:* kako će učenikova sposob-

nost da proizvodi izričaj ili dio govora unutar funkcija i pojmova u jedinici djelovati na društvenu interakciju? *Drugo*: kako često će se ta funkcija javljati u raznim životnim situacijama? Da li se, zbog toga, mora uvesti rano na nekom određenom nivou učenja i intenzivno uvježbavati na sljedećim nivoima? *Treće*: može li se pojam generalizirati na druge kategorije? Na primjer, upitna fraza *how long* može se primijeniti u diskusiji o univerzalnim pojmovima vremena, prostora ili materije. Drugim riječima, pisci plana pitali su: može li učenik dobro — možda čak neograničeno — upotrebljavati ograničeni jezični materijal koji mu prezentiramo u bilo koje vrijeme?

Konačni kriteriji, koji su osnova principa što sam ih upravo nabrojila, razloženi su u behaviorističkim okvirima. Na primjer, hoće li input što ga učenik prima od materijala omogućiti da uz pomoć jezika kaže i učini ono što želi? Hoće li mu omogućiti da uđe u dio zajednice koja govori stranim jezikom, a u koju on želi ući? Hoće li mu omogućiti da proizvede razumljiv i prikladan jezik? Hoće li mu omogućiti da postepeno razvije *sprachgefühl* potreban da vodi i ispravlja njegovo verbalno ponašanje?

Vješta kombinacija interdisciplinarnog pristupa (psihološkog, sociološkog, antropološkog, lingvističkog i obrazovnog) te interesa za osnovne komunikacijske potrebe svih ljudskih bića ispunja me nadom da će funkcionalni plan prihvatiti svi nastavnici i prosvjetni radnici.

METODOLOGIJA

Optimalna upotreba funkcionalno-pojmovnog plana zahtijeva od nastavnika i/ili materijala da pokažu da su svjesni nekih strategija koje traži instrument takva tipa. Međutim, kao što ćete vidjeti, aktivnosti koje ćemo preporučiti ne razlikuju se mnogo od onih što ih upotrebljavaju nastavnici kojima je cilj da pomognu svojim učenicima u razvijanju komunikacijske kompetencije.

Osim osnovnih odgovornosti što ih ima nastavnik stranog jezika — poznavanje interesa i sposobnosti učenika te sredstava koja imaju škola i zajednica; uvođenje materijala i njegova ponovna upotreba na realističan i smisao način; upotreba prikladnih, kontroliranih i kreativnih aktivnosti koje su relevantne za učenikove potrebe, vrijednosti i svakodnevni život — koja bi dodatna znanja ili vještine nastavnik trebalo da upotrijebi kako bi učenik mogao da svlada, u skladu s naglaskom na funkcionalnoj, stvarnoj upotrebi jezika, uključujući, kao što bi trebalo, koncepte prikladnosti i društvene prihvatljivosti? Da nabrojimo samo nekoliko takvih znanja ili vještina; nastavnici bi morali omogućiti učenicima:

1. da uoče i diskutiraju o komunikacijskim funkcijama, i formalnom i neformalnom, prikladnom i neprikladnom, prihvatljivom i neprihvatljivom jeziku u aktivnostima slušanja i čitanja;
2. da dobiju uvid u aspekte kulturnog sistema stranog jezika, uključujući paralingvističke značajke jezika (geste, intonaciju, oklijevanje i uvodne riječi itd.);
3. da upotrebljavaju odgovarajuća paralingvistička svojstva i parafraze kako bi saopćili svoju misao u slučaju da se ne mogu sjetiti određene strukture ili neke riječi;

4. da budu svjesni redundantnih značajki jezika, što će im pomoći ne samo u shvaćanju slušanja i čitanja nego i u govoru i pisanju;

5. da se koriste kontekstualnim indicijama u slušanju i čitanju;

6. da dokuče svako novo značenje neke poznate riječi kad je čuju ili pročitaju u drukčijem kontekstu ili situaciji;

7. da kontroliraju svoj govor naučivši da slušaju sami sebe, da prate reakcije onih koji ih slušaju i tako dobiju tzv. feedback.

8. da postanu svjesni srodnih elemenata u L_1 i L_2 ;

9. da uoče jezične varijante i da mogu diskutirati o razlozima njihove upotrebe. Ja bih preporučila, kao što to čini funkcionalno-pojmovni plan, da se te varijante, osim visokofrekventnih formula i izraza, uvedu pošto je svladan osnovni korpus lingvističkog materijala. Vrijeme uvođenja ovisit će, naravno, o dobi, vrsti škole, učenikovim nastavnim ili društveno-stručnim potrebama te drugim sociokulturnim faktorima;

10. da uoče i nauče razlike u izgovoru, oblicima i položaju u izražavanju porodice riječi: *ability, able; inability, unable*.

Funkcionalno-pojmovni plan osigurava da *uočavanje i svjesnost uvijek prethode produkciji*. Dodatne aktivnosti za koje sam našla da pomažu u razvijanju svijesti o jezičnim fenomenima uključuju i ove:

1. Pojednostavljivanje odlomaka za slušanje i čitanje na dvije razine po težini prije nego što se od učenika zatraži da čuje ili pročita originalnu verziju, te postavljanje raznih tipova pitanja za svaku verziju; na primjer *Yes/No* — pitanja za najjednostavniju verziju, *Wh*-pitanja za drugu verziju, a jedna i druga te pitanja na temelju zaključivanja za originalnu nepojednostavljenu verziju.

2. Pripremanje kratkih prikaza koji sadrže jednu ili više funkcija unutar jedne društvene situacije ili radne aktivnosti, te ispitivanje učenika o tome da li je govor koji čuju ili vide *formalan* ili *neformalan* i što je primarna *svrha* poruke.

3. Čitanje ili slušanje kratkih konverzacionih zamjena unutar jedne funkcionalne kategorije, s tim što učenici treba da odrede da li je drugi izraz prikladan ili nije; da li je na istom nivou formalnosti, da li bi bio društveno prihvatljiv.

4. Opisivanje situacije koja ističe neku funkcionalnu kategoriju i zaključivanje o tome je li kratka konverzacija koja slijedi primjerena ili nije.

5. Slušanje i čitanje konverzacije i pomaganje učenicima da ustanove gdje se događa, koja je društvena uloga govornika ili kakvi su njihovi međusobni odnosi te glavne teme razgovora i svrhu komunikacije.

Usmene i/ili pismene aktivnosti koje izmamljuju učenikovu *produkciju* mogu uključivati zahtjeve da učenik:

1. premetne pripremljen dijalog centriran oko jedne ili više komunikacijskih funkcija u formalan ili nešto manje formalan stil;

2. dramtizira dijalog koji ilustrira (uz pomoć raznih intonacija) različite emocije, na primjer *Is that your new car?* u srdžbi (roditelj — dijete) ili kao kompliment;

3. pita za informaciju u muzeju, željezničkoj stanici, pošti itd. na materinskom ili stranom jeziku (gdje je to izvedivo), te da o tome izvijesti razred na stranom jeziku;

4. parafrazira rečenice i kratke odlomke upotrebljavajući pogodne alternative u istom ili drukčijem registru;

5. pripremi i stvori pogodne alternativne rečenice u nekom dijalogu, zadržavajući pri tom istu funkcionalnu i pojamovnu srž;

6. doda jednu ili više primjedaba ili rečenica u nizu vlastitij izjavi ili pitanju, na primjer *It's very hot. Let's go to the beach.* ili *Would you like a glass of lemonade? You must be very thirsty;*

7. spaja izričaje koji izražavaju istu funkciju;

8. formulira odgovarajuće protuodgovore na izjave ili pitanja i, obrnuto, da kaže koja je izjava ili pitanje moglo prethoditi danom odgovoru, na primjer *Yes, he's gone to Paris* moglo je slijediti nakon *I haven't seen George for a week or so. Has he left?*;

9. upotrijebi prije naučene dijaloge. Kratki dijalozi odlična su sredstva za produkciju. Dva dijaloga mogu se kombinirati; originalna situacija dijaloga može se izmijeniti (zadržavajući funkciju); poznati dijalog može se proširiti novostečenim jezičnim materijalom, dodanim prikladno na početku ili na kraju; jedna grupa učenika može formulirati razna pitanja koja se osnivaju na dijalozima, a druga može na njih odgovarati; grupa ili dvoje učenika mogu pripremiti originalne dijaloge centrirane oko neke funkcije ali osnovane na zadanoj situaciji; dijalog se može promijeniti u upravni govor ili obrnuto. Bilo koji od tih dijaloga može se također dramaturgizirati tako da se ilustriraju razni stavovi ili emocije.

Kako bi se pojednostavnilo ili sistematiziralo provođenje tih aktivnosti, tražim od učenika da prepisu dijaloge u bilježnicu dok ih uče. Na prvoj strani je sadržaj, koji uključuje broj dijaloga i naslov (funkciju i situaciju), na primjer, *Disagreeing with a friend about a film.*

Ja vodim sličan sadržaj se velikim praznim prostorom ispod naslova. Kad od učenika tražim da pogledaju Dijalog 9, na primjer, i rade sami, u parovima ili grupama na nekoj jezičnoj aktivnosti vezanoj uz taj dijalog, označavam tu činjenicu ispod dijaloga ovako:

9. *Disagreeing with a friend about a film*

Cl. X 1/10 Ch. to rep. sp.⁵ (promijeni u upravni govor)

Cl. Y 2/4 Expand each sentence (proširi svaku riječ)

Cl. X 2/5 Change to formal register (promijeni u formalni registar)

Cl. Y 2/10 Change situation to soccer game (promijeni situaciju na nogometnu utakmicu)

Cl. Y 2/20 Agree about a film (složi se s filmom)

10. uvježbava upotrebu jezika u aktivnostima »izvještavanja«. (To je odlična priprema za čitanje i pisanje.) Od učenika se može tražiti da: a) govore o onome što su čuli u nekom razgovoru, na filmu ili na televiziji;

⁵ Dobro je ako se upotrebljavaju simboli ili kratice. Skraćena rečenica u ovom slučaju glasi *Change to reported speech.*

b) da komentiraju neke informacije koje su čuli, i to tako da pokažu zabrinutost, da se pristojno razilaze u mišljenju, da čestitaju ili da traže daljnja objašnjenja; c) izvedu pripremljen ili spontan igrokaz kad nastavnik daje tekst na karticama ili, na naprednijem stupnju, kad je dana samo okvirna situacija (tražite da drugi učenici kažu što su nosioci uloga rekli); d) da se snalaze kod neugodnih izjava ili pitanja postavljajući druga pitanja, prelazeći taktično na drugu temu ili završavajući razgovor (zatražite da učenici odrede koje su strategije upotrijebljene).

11. Treba vježbati komunikativne funkcije rješavanjem problema. Pošto odaberete problem relevantan za učenike, podijelite ih u grupe da bi o tome diskutirali; neka svaka grupa dođe do neke odluke koju će tada saopćiti cijelom razredu, kako bi mogao postavljati pitanja, složiti se s odlukom ili joj se protiviti.

12. Učenici treba da upotrijebe novine, časopise i žurnale, da prouče sve rubrike jednih novina i komentiraju ih, diskutiraju o njima, postavljaju pitanja ili rezimiraju ono o čemu se čitalo, pošto su prethodno ustanovili koje su funkcije u središtu. Ako ne postoje novine na stranom jeziku, domaće mogu pružiti sadržaj za diskusiju.

13. Treba da se pozabave igrom u kojoj učenici moraju pogoditi sadržaj slike koju netko drži ili ponoviti skeč koji im je opisan.

14. Učenici slušaju na magnetofonu kratke dijaloge u kojima informacije nisu dane eksplicitno i koji mogu izmamiti odgovore na pitanje kao: *Where do you think the conversation is taking place? Who are the speakers? What is their relationship to each other? What are they discussing?* Učenici nalaze da takva aktivnost stimulira.

15. Mogu se pripremiti vrpce s dužim dijalozima koji su centrirani oko jedne ili više funkcija. Nakon odgovarajuće motivacije i objašnjenja, mora ih pročitati nastavnik ili ih treba jedanput do dva puta slušati s vrpce. Kasnije se vrpca mora ponovo preslušati ali tako da se zaustavlja na nekoliko specifičnih točaka. Učenici treba da pronađu određene izraze ili početke rečenice. Na primjer: »Koje je riječi X upotrijebio da bi pozvao Y u kino?« Vrpca se ponovo sluša (ili se nastavlja čitanje), a učenici treba da slušaju i pronađu nešto drugo; na primjer; »Kako se Y ispričao što ne može ići?« Zatim možda: »Da li je X povjerovao da je tako? Kako znaš? Što si čuo da je kazao?« (Imajte na umu da je ovo početak vođene *produkcije*).

OSNOVNI KORACI

Dopustite sada da ispitamo moguće korake u planiranju sata koji će kao središte imati funkciju davanja sugestija.

1. Prezentacija kratkog dijaloga kojem prethodi motivacija (relevantna za vjerojatna iskustva učenika) i diskusija o funkciji i situaciji — ljudi, uloge, scena, te neformalnost ili formalnost jezika što ih zahtijevaju funkcija i situacija.

2. Usmeno uvježbavanje dijaloga (ponavljanje cijelog razreda, polovice razreda, grupa, pojedinaca).

3. Pitanja i odgovori temeljeni na dijalogu (obrnuta ili *Wh*-pitanja).
4. Pitanja i odgovori vezani uz osobna iskustva učenika, ali centrirana oko teme dijaloga.
5. Proučavanje (dramatizacijom i/ili vizualno-oralnom prezentacijom, da se osigura značenje) jedne od osnovnih struktura u dijalogu koja primjerom pokazuje funkciju. (Nastavnik će dati više dodatnih primjera te strukture s poznatim vokabularom.)
6. Generalizacija ili pravilo koje je osnova funkcionalne strukture. To bi trebalo uključivati najmanje četiri točke: usmene i pismene oblike, njihov položaj u izričaju, njihova gramatička funkcija te njihovo značenje.
7. Usmene aktivnosti prepoznavanja (dviije do pet, ovisno o stupnju učenja, poznavanju jezika i srodnih faktora).
8. Usmene produktivne aktivnosti počevši od kontroliranih pa do slobodnijih komunikacijskih aktivnosti.
9. Prepisivanje dijaloga, ako on nije u udžbeniku.
10. Uzimanje uzorka iz pismene domaće zadaće, ako je zadana.
11. Evaluacija (vrednovanje). (Što smo danas naučili?)

Srodno prepoznavanje i produktivne aktivnosti

Dodatne usmene aktivnosti prepoznavanja mogu uključiti:

1. slušanje dijaloga od dva retka i traženje da učenici kažu gdje bi se taj razgovor mogao odvijati, kakav bi mogao biti odnos među govornicima te koja je glavna funkcija izražena ili mišljena; 2. davanje učenicima jedne rečenice i odgovora (ili rečenice i komentara) te zahtijevanje da kažu je li stil formalan ili neformalan i zašto.

Pismene aktivnosti prepoznavanja trebale bi biti tipa višestrukog izbora. Možete učenicima dati nekoliko kratkih rečenica i zamoliti ih da odrede onu koja izražava funkciju što je proučavate.

Usmene aktivnosti produkcije brojne su i različite. Nastavnikov izbor trebalo bi da ovisi ne samo o stupnju učenja i karakteristikama učenika nego i o funkciji i strukturi koju upravo podučava a gdje je to moguće i o materinskom jeziku učenika. Kod nekih struktura — na primjer položaja pridjeva — bile bi prikladne vježbe integracije i proširivanja. Kod drugih bi bile prikladnije konverzije ili transformacione aktivnosti — na primjer zamjenjivanje jednog glagolskog aspekta drugim.

Kao dodatak tako široko korištenim manipulativnim i privikavajućim vježbama kao što su ponavljanje, supstitucija s jednom ili više mogućnosti, zamjenjivanje, proširivanje, redukcija te integracija ili umetanje, školski sistemi u nekim zemljama mogu se zalagati za prevođenje, što najtoplije preporučujem ako se pažljivo upotrijebi. (Prevođenje bi trebalo značiti upotrebu *ekvivalentnih izraza*, a ne doslovno prevođenje.)

Slobodnije komunikacijske aktivnosti trebale bi uključivati: igrokaze u kojima je tekst za svakog govornika dan na karticama; igrokaze gdje je zadana samo situacija; traženje da učenik kaže rečenicu koja slijedi odre-

đeni izričaj; zatim obrnuto, da učenik dade moguću prvu rečenicu, kad je zadana druga; izvještavanje o nečemu što su učenici radili ili čuli; proširivanje dijaloga dodavanjem raznih rečenica koje su možda prethodile zadanom dijalogu ili ga slijedile.

Pismene aktivnosti mogu uključivati: dovršavanje dijaloga kad su riječi ispuštene nasumce ili na kraju svake rečenice; dovršavanje dijaloga kad su ispuštene čitave rečenice; pripremanje minidijaloga na temelju pažljivo prikazane situacije, krećući se oko jedne ili više funkcija; pripremanje više-funkcionalnih kratkih dijaloga temeljenih na nekoj rečenici koja služi kao poticaj ili na nekom šlagvortu; parafraziranje minidijaloga; to znači upotreba rečenica koje izražavaju istu komunikativnu funkciju ali različitim riječima i strukturama.

Parafraziranje — to znači upotreba alternativnih rečenica — bitno je ako želimo da učenici odmaknu dalje od granice udžbenika i shvate da se dijalozi neće nikad pojaviti na potpuno isti način kao u razgovoru s govornikom kojem je to materinski jezik. Način na koji pojedini govornik upotrebljava jezik rezultat je njegovih iskustava, njegova vidokruga i njegove ličnosti.

U isto vrijeme, moramo pomoći učenicima da spoznaju kako komunikacijske funkcije koje bi željeli izraziti moraju imati odgovarajuće izraze u svim jezicima koje uče, jer svi ljudi dijele univerzalne potrebe. Pojmovi već postoje, mi ih samo osposobljujemo da ih zaogrnu različitim riječima. Zbog toga, a i zbog drugih razloga spomenutih u ovom članku, funkcionalno-pojmovni plan obećava da će postati suvisli, logični instrument koji bi trebalo da osigura autentičnu komunikaciju od prvog dana poduke.

Prevela

Vesna Muhvić-Dimanovski

Tom Hutchinson

A TECHNIQUE FOR EXPLOITING AUTHENTIC MATERIAL*

Introduction

Modern developments in our knowledge of language and language learning demand of the teacher an extensive re-appraisal of the teaching materials and methods used in the classroom.

Sociolinguistic research has shown us that communication is a highly complex and sensitive process. In considering the total meaning of a sample of discourse, such as a conversation between two people, we must take into account not simply the words used and the syntactic structures that combine them, but many contextual factors as well: the relationship between the

* Na zahtjev autora članak nije preveden već mu je dodan sažetak na hrvatskom ili srpskom jeziku.